

УДК: 351:328.185

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-69-78-85

РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ОЦІНКАМИ

Зінаїда Живко¹, Вадим Гура²

¹Д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: professor2007@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4045-669X>

²Аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: v.legioner41@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4722-5448>

THE LEVEL OF CORRUPTION IN UKRAINE ACCORDING TO INTERNATIONAL ESTIMATES

Zinaida Zhyvko¹, Vadym Hura²

¹Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine, e-mail: professor2007@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4045-669X>

²Postgraduate student, Management of Technologies Department, «KROK», Kyiv, Ukraine, e-mail: v.legioner41@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4722-5448>

Анотація. У статті розглянуто вплив корупції на економіку країни, її інвестиційний клімат, економічну та національну безпеку країни. вивчено також економічні втрати від корупції: прямі (зменшення надходжень до бюджету країни і неефективне їх використання) та непрямі (зниження рівня ефективності економічної сфери). Проаналізовано стан рівня корупції в Україні за результатами дослідження, проведеного фахівцями Міжнародної неурядової організації Transparency International, за допомогою Індексу сприйняття корупції; встановлено тенденції його зміни за період 2012-2022 роки; обґрунтовано причини зростання корупційних проявів в Україні; визначено місце України в світовому рейтингу за Індексом сприйняття корупції. Як свідчать результати дослідження наша країна досі знаходиться в нижній частині графіка, відносячись до країн з досить високим рівнем корупції. Загалом за останні 11 років корупційні прояви в Україні частково знизились, оскільки Індекс сприйняття корупції збільшився у 2022 році в порівнянні з 2012 роком на 7 пунктів з 26 до 33 балів. Однак це зростання досить незначне: в середньому 0,7 бали за рік. Також спостерігаються два просідання Індексу сприйняття корупції: у 2013, 2019 та 2021 роках. Проаналізовано результати опитування іноземних інвесторів у 2020 році через онлайн-форму, створену Info Sapiens: встановлено основні перешкоди для іноземних інвестицій. За результатами національного соціологічного опитування населення та представників бізнесу для комплексної оцінки корупційної ситуації в Україні за Методикою стандартного опитування щодо корупції в Україні, затвердженою у 2021 р. Наказом НАЗК, встановлено тип корупції, що на думку підприємців несе найбільшу загрозу розвитку економіки держави, а також виділено сфери національної економіки, що є найбільш корумпованими. Охарактеризовано найбільш негативні та позитивні наслідки корупційних проявів для економіки.

Ключові слова: корупція, корупційні діяння, індекс сприйняття корупції, аналіз, оцінки.

Формули: 0; **рис.:** 3; **табл.:** 1; **бібл.:** 10.

Abstract. The article examines the impact of corruption on the country's economy, its investment climate, economic and national security of the country. it also examines the economic losses from corruption: direct (reduction of revenues to the budget of the country and their inefficient use) and indirect (reduced level of economic efficiency). The state of corruption in Ukraine is analyzed according to the results of research carried out by experts of Transparency International using the Corruption Perceptions Index; the trends of its change for the period 2012-2022 are established; the reasons for the growth of corrupt practices in Ukraine are proved; the place of Ukraine in the world ranking of the Corruption Perception Index is determined. As the results of the study show, our country is still at the bottom of the chart, belonging to the countries with a fairly high level of corruption. Over the past 11 years corruption manifestations in Ukraine have partially decreased, as the Corruption Perceptions Index has increased by 7 points in 2022 compared to 2012 from 26 to 33 points. However, this growth is quite insignificant: on average 0.7 points per year. There are also two dips in the Corruption Perceptions Index: in 2013, 2019, and 2021. The results of the survey of foreign investors in 2020 through an online form created by Info Sapiens were analyzed: the main obstacles to foreign investment were established. According to the results of the national sociological survey of the population and business representatives for a comprehensive assessment of the corruption situation in Ukraine according to the Methodology of the standard survey on corruption in Ukraine, approved in 2021. The order of the National Agency on Corruption Prevention (NACP)

established the type of corruption, which in the opinion of entrepreneurs poses the greatest threat to the development of the state economy, as well as highlighted the most corrupt areas of the national economy. The most negative and positive effects of corrupt practices on the economy are characterized.

Keywords: *corruption, corrupt practices, corruption perception index, analysis, assessments.*

Formulas: 0; **fig.:** 3; **tabl.:** 1; **bibl.:** 10.

Постановка проблеми.

Представники економічного підходу до вивчення причин появи та способів подолання корупції стверджують, що основною причиною виникнення корупції незалежно від виду і часу появи завжди є матеріальний інтерес, бажання отримати економічну ренту внаслідок державного регулювання усіх сфер національної економіки. Саме тут корупція процвітає і має чим житись.

Подолання корупції є досить складним процесом, через його обумовленість вагомими мотивами: влада і багатство. Окрім того, корупційне середовище здатне до високої самоорганізації і самозбереження. У багатьох суспільствах і в Україні, в тому числі, виникає звикання до корупційних проявів, як до чогось буденного, звичного. Саме тому, превентивні заходи подолання корупції повинні спрямовуватись на формування в населення почуття «несприйняття» корупції.

Спостерігається процес надзвичайно органічного входження корупційних проявів у економічні процеси, внаслідок чого корупція починає допомагати долати різноманітні проблеми ведення підприємницької діяльності. Вона носить масовий характер, і без неї суспільство вже не знатиме, як вести справи, функціонувати на ринку, вирішувати нагальні потреби бізнесу. Чим корумпованішою є країна, тим більше корупційних злочинів здійснюється у підприємницькій сфері.

Негативним є той факт, що 11% керівників вищої ланки, які диктують модель поведінки, вважають, що спотворення фінансових показників можна виправдати, якщо це допомагає бізнесу вижити в умовах економічного спаду [1, с. 24]. Компанії України все частіше стикаються з корупційними проявами, особливо у відносинах між бізнесом і державними органами, незалежно від

розміру компанії. Рівень корупції становить 4-10 % обороту компанії, а частина компаній втрачала бізнес через корупційні дії конкурентів [2].

Корупційні прояви поглинають ті грошові кошти, які могли б бути витраченими на розвиток соціальної та економічної сфери. Через корупцію підприємства усіх видів та форм власності зазнають збитків у фінансовій та правовій сфері, втрачають репутацію та банкрутують. Загалом корупція, завдаючи шкоди розвитку економіки, породжує загрози як економічній безпеці країни, так і її національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретико-методичних та прикладних аспектів проблеми протидії корупції присвячували свої праці свого часу І. Бачинська, Т. Бельська, З. Буркалецька, А. Бова, З. Варналій, А. Волошенко, В. Геєць, К. Говоруха, О. Голота, М. Камлик, Л. Качковський, М. Кизим, М. Кінаш, Т. Клебанова, Р. Клітгард, Г. Кохан, А. Левчук, К. Лейс, Н. Лефф, М. Луценко, Д. Мартинов, А. Михненко, Д. Най, Ю. Несевич, Н. Обушина, Дж. Пайєтт, Н. Пірен, С. П'ясецька-Устич, В. Ребкало, С. Родченко, О. Саєнко, С. Серьогін, В. Соловійов, О. Стогова, В. Трепак, К. Фрідріх, С. Хантінгтон, О. Черняк, Л. Щербина та інші.

Проте, однакості у з'ясуванні причин виникнення та методів подолання корупції, методики оцінювання її рівня досі немає, тому дане питання потребує детальнішого вивчення.

Формулювання цілей статті. Мета даного дослідження полягає у детальнішому вивченні впливу корупції на економіку країни за міжнародними оцінками.

Виклад основного матеріалу дослідження. У всьому світі корупцію розглядають як негативне явище, яке

проникає в усі сфери життя суспільства та перешкоджає його розвитку. Таким чином, корупція створює загрози економічній та національній безпеці кожної країни і світу загалом. За результатами дослідження, проведеного експертами Всесвітнього економічного форуму, корупція несе загрозу геополітичному укладу, спричиняючи кризи в найближчі десятиліття.

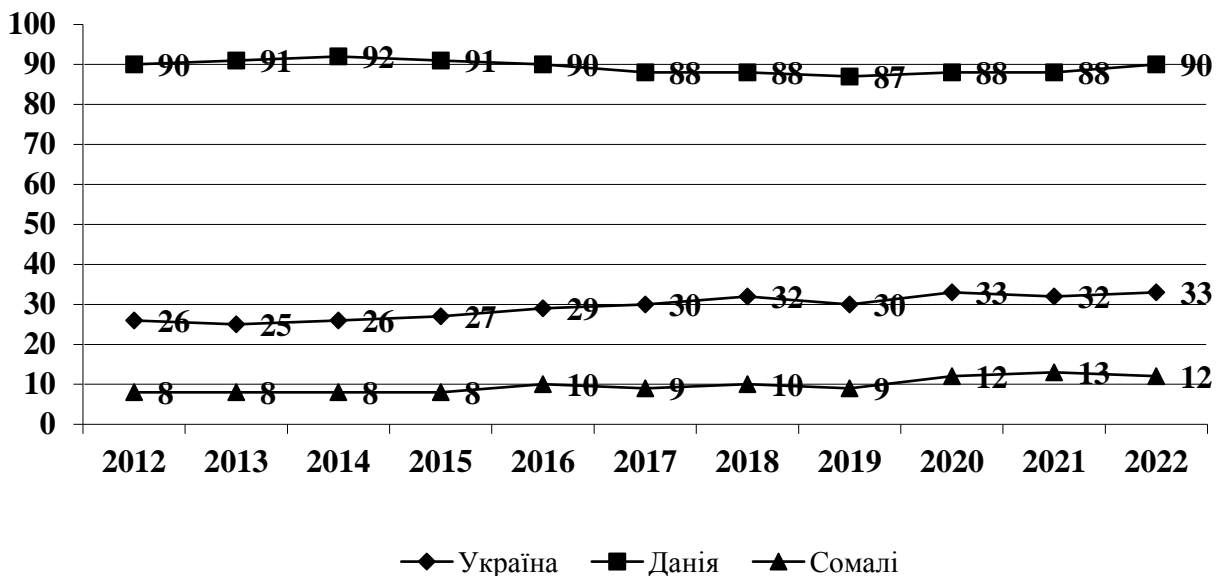
Економічні втрати від корупції визначаються як прямі (зменшення надходжень до бюджету країни і неефективне їх використання) та непрямі (зниження рівня ефективності економічної сфери). Непрямі економічні втрати від корупції не піддаються оцінці, а прямі є досить вагомими. Так, «у доповіді ООН, світова економіка щороку втрачає 2,6 трильйона доларів через корупцію. Це понад 5% глобального ВВП. Щорічний обсяг хабарів у світовому масштабі становить один трильйон доларів» [3; 4].

Будуючи нове процвітаюче суспільство слід подолати і всі можливі корупційні прояви, які відкидають нас назад і перешкоджають нашому розвитку. Останні події навчили нас багато чому, але до цього корупція в країні процвітала. Так, за результатами дослідження, проведеного фахівцями Міжнародної неурядової організації Transparency International Україна робить поступові кроки на шляху до подолання корупції. Для дослідження рівня корупції в країні ТІ використовує Індекс сприйняття корупції, який «охоплює оцінки, надані підприємцями, вченими та аналітиками з ризиків щодо зловживання владою чиновниками з метою отримання особистої вигоди. Джерела, якими користується ТІ, не розрізняють на загальній адміністративну й політичну корупцію» [4; 5]. Індекс сприйняття корупції має глобальне географічне охоплення і набуває значень від 0 до 100 балів. При цьому мінімальна оцінка «0» свідчить про повну корумпованість держави, а її максимальне значення «100» вказує, що в країні практично подолана корупція.

Так, результати досліджень Transparency International свідчать, що за Індексом сприйняття корупції (CPI) у 2022 році Україна посіла 116 місце з 180 країн, отримавши 33 бали з 100 можливих. Порівняно з 2021 роком CPI збільшився на 1 бал, повернувши собі значення 2020 року [6; 7]. Таке пробуксовування на одному місці Індeksu сприйняття корупції може свідчити лише про настання періоду застою у процесі подолання цього негативного явища.

На жаль, як свідчать результати дослідження наша країна досі знаходиться в нижній частині графіка, відносячись до країн з досить високим рівнем корупції. Загалом за останні 11 років корупційні прояви в Україні частково знизились, оскільки Індекс сприйняття корупції збільшився у 2022 році в порівнянні з 2012 роком на 7 пунктів з 26 до 33 балів. Однак це зростання досить незначне: в середньому 0,7 бали за рік. Також спостерігаються два просідання Індeksu сприйняття корупції: у 2013, 2019 та 2021 роках (рис. 1).

2013 рік був останнім роком правління президента Януковича В.Ф., коли спостерігався розгул злочинності, ріст корумпованості влади, втручання у корпоративні права фірм, вимагання «данини» від підприємців тощо, що й обумовило зниження Індeksu сприйняття корупції. У 2019 році просідання кривої динаміки Індeksu сприйняття корупції (CPI) «трапилося через те, що індекс іноді може дуже повільно відображати зміни у країні, тому що CPI враховує дослідження за останні два роки. І ми бачимо, що з початку 2017–2018 років в Україні фактично «заморозилася» боротьба з корупцією. Вона стала не така активна, як у 2014-му, коли приймався пакет антикорупційних законів, як у 2015-му, коли відкривалися реєстри і запусалося НАБУ, і як у 2016-му, коли запусалося е-декларування. І влада, на жаль, не дослухалося до порад громадянського суспільства та міжнародних партнерів» [8].

Рис. 1. Індекс сприйняття корупції в Україні та світі, 2012-2022 рр.

Джерело: [6; 7]

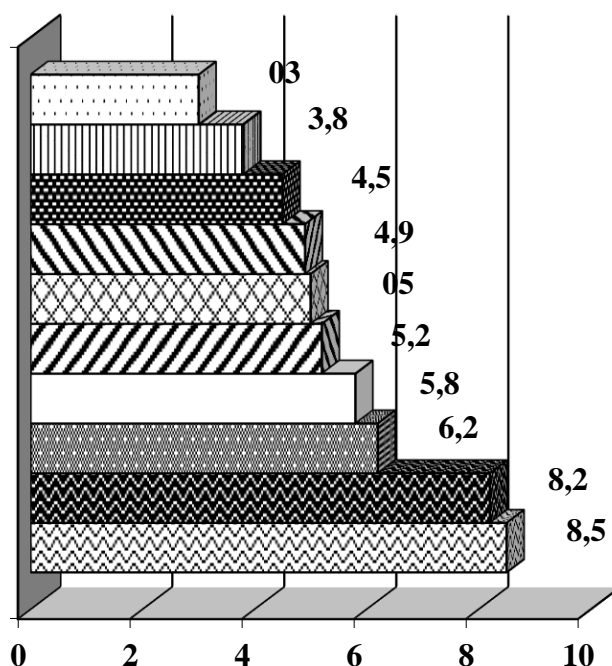
У 2021 році Україна посіла 122 місце з 180 країн світу, отримавши 32 бали з 100 можливих за Індексом сприйняття корупції, і опустившись на один бал. Як зазначається у звіті Transparency International Ukraine: «Головна причина просідання балів полягає в тому, що багато важливих антикорупційних завдань на паузі або навіть регресують... На зменшення балів у деяких дослідженнях вплинули такі події: рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яким він звільнив від відповідальності за недостовірне декларування топ посадовців, чиновників і суддів...; зміни до антимонопольного законодавства...; загострення втручання у роботу Вищого антикорупційного суду...; загальне зростання тиску на антикорупційну екосистему...; затримка з імплементацією судової реформи...; відтермінування прийняття Антикорупційної стратегії у другому читанні...» [9].

Створюючи загрози національній безпеці держави, корупція, зокрема, несе загрози і її економічному розвитку та створює соціальну напругу в суспільстві.

Результати опитування іноземних інвесторів у 2020 році через онлайн-форму, створену Info Sapiens, дали змогу виділити основні перешкоди для вкладення коштів у економіку України (рис. 2).

Найбільше занепокоєння у іноземних інвесторів викликають: недовіра до судової системи (8,5 бала); розповсюджена корупція (8,2 бала); монополізація ринків та захоплення влади олігархами (6,2 бала); обтяжливе та нестабільне законодавство (5,8 бала); регресивні дії правоохоронних органів (5,2 бала); складність податкового адміністрування (5,0 бала); нестабільна валюта і фінансова система (4,9 бала); військовий конфлікт з Росією (4,5 бала); обмеження на рух капіталу та валютні операції (3,8 бала) та зростання трудової міграції з України (3,0 бала).

- масштабна трудова міграція з України
- обмеження на рух капіталу та валютні операції
- військовий конфлікт з Росією
- нестабільна валюта і фінансова система
- складне податкове адміністрування
- репресивні дії правоохоронних органів
- обтяжливе та нестабільне законодавство
- монополізація ринків та захоплення влади олігархами
- розповсюджена корупція
- недовіра до судової системи

Рис. 2. Результати опитування, щодо причин перешкоджання іноземним інвестиціям в Україну, 2020 рік*

Джерело: [10]

Бізнесове середовище вважає корупцію досить вагомою перешкодою для ведення бізнесу. За результатами національного соціологічного опитування населення та представників бізнесу для комплексної оцінки корупційної ситуації в Україні за Методикою стандартного опитування щодо корупції в Україні, затвердженою у 2021 р. Наказом НАЗК підприємці «вважають політичну корупцію

на найвищому рівні найбільш серйозним типом корупції серед трьох запропонованих» (політична, бізнесова та повсякденна), «проте оцінюють ситуацію більш позитивно, ніж населення. Зокрема, політичну корупцію на найвищому рівні серйозною проблемою вважають 85,8% представників бізнесу, побутову корупцію – менше половини опитаних» [11, с. 18] (табл. 1).

Таблиця 1. Результати опитування бізнесменів, щодо серйозності різних типів корупції в Україні у 2021 році, %

Оцінка респондентів	Повсякденна побутова корупція	Корупція в бізнесі	Політична корупція на найвищому рівні
дуже серйозна	22,4	52,2	71,7
скоріше серйозна	25,2	24,8	14,1
частково так, частково ні	29,3	14,4	7,8
скоріше не серйозна	12,6	4,3	2,0
зовсім не серйозна	7,4	1,1	0,6
важко сказати/відмова	3,1	3,2	3,8
Всього	100	100	100

Джерело: [11]

Загалом за п'ятибальною шкалою представники бізнесу вважають корупцію дуже серйозною загрозою підприємницькій діяльності (в середньому 4,35 бали). Найбільш корумпованою вони вважають сферу надання дозволів та видобування корисних копалин (4,54 бали). Далі йдуть митниця (4,40 бали), приватизація підприємств (4,26 бали), лісове господарство (4,25 бали), публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення (4,24 бали), публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проєктів (4,18 бали), земельні відносини, землеустрій (4,16 бали), судова система (4,05 бали) та інші (рис. 3).

До найбільш негативних наслідків впливу корупції на економіку дослідники відносять: розширення тіньової економіки; невиконання бюджетних зобов'язань та перерозподіл державних замовлень і пілг на користь зацікавлених осіб; неспроможність держави впливати на фінансові важелі управління економікою; зрощення криміналу з легальною економікою; «відмивання брудних грошей»; порушення конкурентності ринку; зрощення цін на величину «корупційних витрат»; погіршення інвестиційного клімату; проникнення корупції в неурядові організації, розрощення побутової корупції; перешкоджання веденню ефективного легального бізнесу; зрощення соціальної напруги в суспільстві; зниження довіри до держави. Усі ці фактори виступають загрозами економічній та національній безпеці країни.

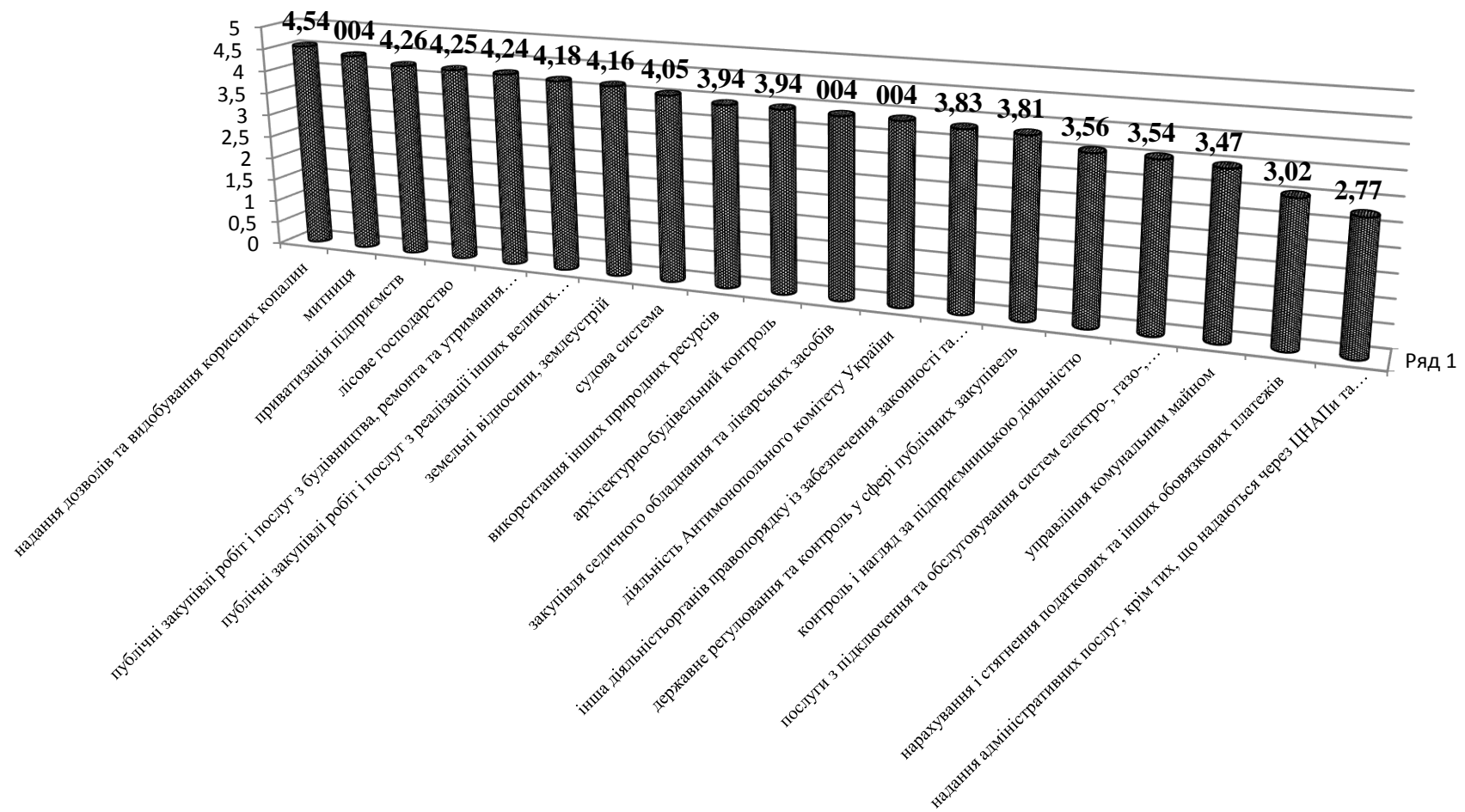
Проте, окремі дослідники вважають,

що корупція має позитивний вплив на економіку.

Зокрема, корупція може виступати як фактор економічного зрощення, оскільки може сприяти нагромадженню капіталу в підприємницькій сфері за рахунок державного сектора; заставляє підприємця шукати ефективні способи ведення бізнесу з врахуванням усіх можливих ризиків, в тому числі і корупційних; прискорює процес прийняття необхідних рішень; формує паралельний ринок з більш ефективним розподілом ресурсів.

Одним з важливих напрямів були і залишаються дослідження корупційних загроз економічній безпеці України та розробка дієвого механізму їх попередження та усунення негативних наслідків.

Висновки. Багатолітні дослідження корупції підтверджують наявність взаємообумовленого взаємозв'язку між корупцією та розвитком економіки держави: корупція чинить негативний вплив на розвиток економіки країни, а економічні методи можуть стати одними з найдієвіших у подоланні корупції. Зважаючи на ті загрози, які створює корупція для розвитку економіки країни, доцільно зосередити свою увагу на активізації реалізації Концепції подолання корупції в Україні, забезпечити сприятливі умови для ведення бізнесу малим та середнім вітчизняним підприємствам, запровадити обов'язкове декларування доходів та обгрунтування джерел їх походження, обов'язкове обгрунтування походження грошових коштів на купівлю дорого вартісних товарів і послуг, сформувати у населення внутрішній спротив корупційним діям.

Рис. 3. Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах в Україні представниками бізнесу у 2021 році, бали

Джерело: [11]

Література:

1. Аль Жаммал Жорж. Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання : дис. ... канд. ек. наук : 21.04.02. Харків, 2019. 214 с.
2. Качковський Л. Хабарництво – невід'ємна ознака економіки. Вечірній Київ. 2010. 2.
3. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
4. Живко З.Б. Економічне підґрунтя корупції. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження: монографія / керівник авт.кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. С.36-52.
5. Бова А. Transparency International: індекс сприйняття корупції. Політичний менеджмент. 2004. № 1. С. 129-143.
6. Україна знову опустилася в індексі сприйняття корупції. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2022/01/25/7321598/>
7. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
8. Україна понизилась у рейтингу «Індекс сприйняття корупції-2019». Що це означає. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-ponyzylas-u-rejtyngu-index-spryjniattia-korupcii-2019/30389774.html>
9. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL : <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprjnyattya-koruptsiyi-2021/>
10. П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. URL: https://dragon-capital.com/content/uploads/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf
11. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ : НАЗК, 2022. 86 с.

References:

1. Al Jammal Georges (2019). The strategy of minimizing corruption risks in the system of ensuring the economic security of economic entities: dissertation. PhD in Economics. Kharkiv.
2. Kachkovsky L. (2010). Bribery is an integral feature of the economy. Evening Kyiv. October 24, 2.
3. Kamlyk M. I. (2005). Economic security of business activity. Economic and legal aspect: Study guide. Kyiv: Atika.
4. Zhyvko Z.B. The economic base of corruption. Corruption: theoretical and methodological foundations of the study: monograph / jefe del autor, profesor asociado IO Revak. Lviv: LvDUVS, 2011. P.36-52.
5. Bova A. (2004). Transparency International: corruption perception index. Political management, 1, 129-143.
6. Ukraine once again fell in the corruption perception index. Retrieved from: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/01/25/7321598/>
7. Index of perception of corruption – 2022. Retrieved from: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
8. Ukraine has dropped in the "Corruption Perception Index-2019" rating. What does it mean. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraina-ponyzylas-u-rejtyngu-index-spryjniattia-korupcii-2019/30389774.html>.
9. Index of perception of corruption - 2021. Retrieved from: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprjnyattya-koruptsiyi-2021/>.
10. Fifth Annual Survey of Foreign Investors. Retrieved from: https://dragon-capital.com/content/uploads/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf
11. Corruption in Ukraine 2021: understanding, perception, prevalence. (2022). A report based on the results of a population and business survey. Kyiv: NAZK.